

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

2023

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 100

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 10.

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 3, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0 – 50 e arotšwe ka magato a mahlano a ditlhalošo.
- Mo go diteng, polelo le mongwalelo, le legato le lengwe le le lengwe la magato a ditlhalošo a mahlano le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le ditlhalošo.
- Sebopego ga se sa arolwa ka legato la godimo le la fase.

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO [MEPUTSO YE 50]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo) Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. MEPUTSO YE 30	Legato la godimo	28–30	22–24	16–18	10–12	4–6
		-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. - Dikgopolo tša go laetša bohlale, tša go hlohla mabjoko tšeo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego. -Peakanyo le tlemagano ke tšeo di ikgethilego mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dibotsebotse mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dikaone mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba. -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelolo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane.	-Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše. -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoeletša. -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo.
	Legato la fase	25–27	19–21	13–15	7–9	0–3
		-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tša go laetša bohlale, tša go hlohla mabjoko tšeo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dibotse mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Potšišo e arabilwe ka mo go kgotsofatšago eupša ga se ya hlaka gabotse. -Tlemagano ya dikgopolo e a kgotsofatša ebile e a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo di a kgotsofatša mo go matseno, mmele le mafetšo.	-Molekwa o tšwele tseleng. -Dikgopolo di hlakahlakane. -Ga go peakanyo goba tlemagano ya dikgopolo yeo e tšwelelago.	-Ga go bolelwe selo ka hlogo yeo e filwego. -O tšwele tseleng kudukudu. -Diteng ga di nepiše ebile di hlakahlakane.

SC/NSC – Tlhahlo ya go swaya

		14–15	11–12	8–9	5–6	0–3
<p>POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano Kgetho ya mantšu. Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	Legato la godimo	<p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana kudukudu le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ke ya boitshepo, ya go nona, ya maatlakgogedi. -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi ebile e nonne ka mebolelwana ya go kgahliša. -Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari bja maemo a godimodimo.</p>	<p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošo tša popopolelo le mopeleto ga se tše kae. -Polelo e beakantšwe gabotsebotse.</p>	<p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya maleba ya polelo e dira gore molaetša o kwagale. -Segalo ke sa maleba. -Mebolelwana e dirišitšwe go godiša boleng bja diteng.</p>	<p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gannyane le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya polelo ke ya motheo. -Segalo le mošito ga se tša maleba. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudu.</p>	<p>-Polelo ga e kwešišagale. -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.</p>
	Legato la fase	<p>13</p> <p>-Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla. -Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari.</p>	<p>10</p> <p>-Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Go na le diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse.</p>	<p>7</p> <p>-Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa o kaalo.</p>	<p>4</p> <p>-Polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se ye kaalo.</p>	
<p>SEBOPEGO</p> <p>Dinyakwa/Dipharologantšho tša setšweletšwa. Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko.</p> <p>MEPUTSO YE 5</p>		<p>5</p> <p>-Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo.</p>	<p>4</p> <p>-Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe.</p>	<p>3</p> <p>-Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala.</p>	<p>2</p> <p>-Dintlha tša maleba ga se tše kae. -Mafoko le ditemana di na le diphošo. -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi.</p>	<p>0–1</p> <p>-Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.</p>

KAROLO YA B: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
<p>DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO</p> <p>-Go araba dipotšišo le dikgopolo. -Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. -Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantšho le dikamano.</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>13–15</p> <p>-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. - Dikgopolo ke tša go laetša bohla, le go hlohla mabjoko. -Tsebo ke ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa.</p>	<p>10–12</p> <p>-Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ye botse. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošwana di se kae.</p>	<p>7–9</p> <p>-Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsofatša. -Tlhalošo ya ditaba e a kgotsofatša ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošo tše dintšinyana.</p>	<p>4–6</p> <p>-Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. - Melao ya sebopego ga se ya šomišwa ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa.</p>	<p>0–3</p> <p>-Karabo ya gagwe ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo -Ditaba di hlalošwa gannyane. -Sebopego sa setšweletšwa ga se sona.</p>
<p>POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi le dikamano. Tirišo ya polelo le melawana. Kgetho ya mantšu. Maswao le mopeleto.</p> <p>MEPUTSO YE 10</p>	<p>9–10</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse. - Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto.</p>	<p>7–8</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e na le diphošo tše nnyane tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse -Tlotlontšu ke ye ntši. - Diphošo ga se tše dintši.</p>	<p>5–6</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Diphošo tša popopolelo ga se tše dintši. -Tlotlontšu ke yeo e lekaneletšego. -Diphošwana tšeo di lego gona ga di fetošo molaetša.</p>	<p>3–4</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka diphošo. -Tlotlontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe.</p>	<p>0–2</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano. -Sengwalo se tletše ka diphošo ebile se hlakahlakane. -Tlotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelane le morero le gannyane. -Molaetša ga o tšwelele le gannyane.</p>

ELA HLOKO:

- Dintlha tšeo di filwego ka tlase ga hlogo ye nngwe le ye nngwe ke tša go hlahla baswai fela.
- Kwešišo ya molekwa ya hlogo yeo a e kgethilego e elwe šedi le ge dintlha tša gagwe di fapana le tšeo di filwego.

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1**

Balekwa ba ngwale taodišo ya mantšu a 400 – 450 ka hlogo e tee ya tšeo di filwego. Ba ka ngwala ka mehuta ye e latelago ya ditaodišo: Kanegelo, tlhalošo, kgadimo, kahlaahlo, ngangišano goba tswalano ya tšona.

1.1 Ruri, ka tla ka rutega tšatšing leo.

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka tiragalo/ditiragalo tše di mo rutilego se sengwe letšatšing leo.

[50]**1.2 Letšatši la baratani!**

Go letetšwe gore molekwa a hlaloše ka letšatši la baratani.

[50]**1.3 Matšatši a lesometshela kgahlanong le tlaišo ya basadi le bana.**

Go letetšwe gore molekwa a hlaloše ka mo batho ba sedimošwago ka gona mabapi le matšatši a lesometshela kgahlanong le tlaišo ya basadi le bana.

[50]**1.4 Dijo tša phepo ke motheo wa bophelo bjo bobotse.**

Go letetšwe gore molekwa a tšweletše gore dijo tša phepo ke tša mohuta mang le gore di thuša mmele bjang gore motho a be le bophelo bjo bobotse.

[50]**1.5 Moputso wa bosenyi ke kgolego.**

Go letetšwe gore molekwa a laetše ditlamorago tša bosenyi.

[50]**1.6 Dikgokagano tša leago di kgatha tema ye bohlokwa maphelong a bafsa.**

Go letetšwe gore molekwa a tšee lehlakore la go dumela goba go ganetša sererwa.

Lehlakoreng la go dumela a bontšhe ka fao dikgokagano tša leago di fago bafsa tshedimošo ka ditaba tša thuto, leago, dipolitiki, bj.bj.

Lehlakoreng la go ganetša a ka laetša gore ga se dilo ka moka tše di tšweletšwago dikgokaganong tša leago tše di ka agago bokamoso bja bafsa.

[50]

Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa e akaretša mehuta ya ditaodišo ka moka. Molekwa o ikgethela seswantšho gomme a ngwala taodišo ka mohuta wo a o nyalantšhago le seswantšho seo.

- 1.7 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetola kgopolokgolo. A hlaloše ka mo go kgaotšwa ga mohlagase go mo amago ka gona.
- 1.8 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetola kgopolokgolo. Molekwa a ka hlaloša ka mo bophelo e lego neeletšano ka gona.

[50]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 50**

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO**POTŠIŠO YA 2****2.1 LENGWALO LA SEMMUŠO****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a tšweletše mabaka a go se kgotsofale mabapi le lebelo la dinamelwa mebileng ya ka gare ga motse.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Atrese ya mongwadi/moromedi
- Maemo a moamogedi/moromelwa
- Atrese ya moamogedi/moromelwa
- Madume/Matseno le hlogo ya taba
- Diteng e be tša maleba tša go laetša go se kgotsofatšwe ke lebelo leo baotledi ba otlelago ka lona mebileng ya ka gare ga motse.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Mafelelo/Bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka mokgwa wa maleba.
Mohlala: Ke nna/Wa lena/Modudi/Moipelaetši
Matsepe SG
- Mongwadi wa lengwalo o swanetše go ngwala sefane le ditlhakaina,
Mohlala: Matsepe SG.

[25]**2.2 EMEILE****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a ngwale emeile ye go yona a memago maloko a komiti kopanong ya tšhoganetšo mo go tlogo bolelwa ka protšeke ya meetse.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Diatrese tša diemeile tša baromelwa
- Hlogo yeo e laetšago lebaka la go romela emeile: Kopano ya tšhoganetšo
- Madume/matseno a makopana a semmušo
- Diteng e be tša maleba tša go mema maloko a komiti kopanong go tlo bolela ka protšeke ya meetse.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Segalo e be sa maleba.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Mafelelo/bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka botlalo. Mohlala:
Koka KG
Mongwaledi wa lekgotla:

Mohlala wa Emeile:

Go ya go: (Baleloko ba komiti)
Hlogo: Lebaka la emeile
Madume: Laetša tlhompho (bjalo ka bahlomphegi)
Mmele: Diteng tša emeile
<ul style="list-style-type: none"> ● Matseno ● Hlaloša ditaba ka botlalo. ● Lefoko la go tswalela ● Thumo/Mafetšo.

[25]**2.3 TŠA BOPHELO BJA MOHU****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a bontšhe gore Mohu ke Ratedu Bušang Nkhakhane, Mopresitente wa Lekgotla la Dipapadi seleteng sa geno. Mohu o be a tumile ebile a kgatha tema ye bohlokwa dipapading.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina le sefane sa mohu
- Batswadi ba mohu
- Lefelo leo mohu a belegetšwego go lona
- Letšatši la matswalo a mohu
- Dithuto tšeo mohu a di fihleletšego di amane le dipapadi.
- Tša mošomo
- Ditiro tša go kgahliša tšeo mohu a ka gopolwago ka tšona.
- Letšatši leo a hlokofetšego ka lona
- Molekwa a laetše gore mohu o hlokofetše ka kotsi ya sefatanaga.
- Meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego
- Lefoko la taelo (Robala ka khutšo)
- Mohu a ka laelwa ka sereto.
- Retšistara le polelo e be tša go laetša tlhompho.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Go ngwalwe ka motho wa boraro, ka lebaka le le fetilego.

[25]

2.4 POLEDIŠANO**Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a laetše poledišano gare ga gagwe le mmagwe gomme a laetše go se kgotsofatšwe ke sephetho sa gore a nyalane le motswala'gwe.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Maina a batho bao ba boledišanago a tšweletšwe ka letsogong la ngele, a latelwe ke leswao la kgorwana.
- Tirišo ya mantšu a ka mašakaneng e dumeletšwe.
- Mmadi a kgone go hwetša sererwa ge a e bala.
- Bakgathatema ba swarelele go sererwa.
- Diteng di be mabapi le go se kgotsofatšwe ke go kgethelwa molekane.
- Ba laetše tsebo ye e tseneletšego ya polelo, go swana le: polelo ya go hlalefetša, dikamano tša maatla, mekgwa ya lephelo, phedišano le setšo mabapi le ditokelo tša botho.
- Go be le matseno le mafelelo a maatlakgogedi.

[25]**2.5 ATHIKELE YA KURANTA****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a laetše matshwenyego a gagwe mabapi le go hulwa le tshenyoye e hlolegago dikolong. A ka tla ka tharollo goba ditšhišinyo mabapi le mathata a.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Hlogo ya taba
- Leina la mmegi
- Dintlha di fiwe ka boripana le ka nepagalo ntle le go kgopamiša nnete.
- Diteng di be mabapi le dikakanyo tša mongwadi go lebeletšwe go hulwa le go senywa ga dikolo.
- Ditemana di tšweletšwe ka diripa tše tharo, e lego:
 - Matseno a tšweletše bothata.
 - Mmele o tšweletše kgodišo ya bothata.
 - Thumo e akaretše bothata gomme e tliše tšhišinyo le tharollo.
- Athikele e tsoše kgahlego le go hlohleletša mmadi.
- Retšistara, segalo le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Sebopego, Mohlala:
 - Leina la kuranta, letšatši, letšatšikgwedi. (Naletšana, Labone, 20 Phupu 2023)
 - Hlogo (Go hulwa le go senywa ga dikolo)
 - Leina la mmegi: Lesibe Rakwadu.

[25]

2.6 DITSHWAYATSHWAYO**Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a laetše gore Boiketlong ke lefelo la mohuta mang le gore ke dilo dife tše di mo kgahlilego lefelong leo.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina la lefelo
- Ngwala ka motho wa pele.
- Ngwala ka lebaka le le fetilego.
- Mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopolo a a nyakega.
- Retšistara le polelo e be tša maleba.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Tšweletša dintlhakgolo ka boripana.
- Diteng di be mabapi le tše di mo kgahlilego le tše di sego tša mo kgahla.
- Kanego ya ditaba ka moka ga e nyakege, šiela mmegetlwa go ikgopolela, le go ikagela seswantšhokgopolo sa lefelo leo.

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 50
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 100